

سرشناسه: گودرزی، غلامرضا، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور: پیش درآمدی بر آینده‌نگری الهی
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ:
مؤسسه آینده روشن ۱۳۹۴.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۴۴۴-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیپای مختصر
یادداشت: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی:
<http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۱۹-۲۲۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیپا).
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۳۳۹۱۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

پیش‌درآمدی بر آینده‌نگری الهی
مؤلف: دکتر غلامرضا گودرزی
چاپ اول: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق
ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ (با همکاری مؤسسه آینده روشن)
● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۱۰۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۷۰۰ نسخه

بامساس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

مراکز پخش

قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجثیه)، نیش کوچه ۱۸، تلفکس: ۳۷۸۳۹۳۰۵/۹ - ۰۲۵
قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۰۲۵ - فکس: ۳۲۱۳۳۱۴۶ - ۰۲۵
قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۴۴۰۲ - ۰۲۵
قم، خیابان صفائیه، کوچه ۲۵، پلاک ۲۷. تلفن: ۳۷۸۴۰۹۰۲ - ۰۲۵

پیش درآمدی بر آیندهنگری الهی

دکتر غلامرضا گودرزی
(دانشیار دانشگاه امام صادق علیه السلام)

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعة المصطفیٰ رحمته‌الله العالمیة» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی رحمته‌الله «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ رحمته‌الله» را تأسیس کرده است.

اثر حاضر با عنوان پیش درآمدی بر آینده‌نگری الهی حاصل پژوهش فاضل گرامی جناب آقای دکتر غلامرضا گودرزی (دانشیار دانشگاه امام صادق علیه‌السلام) کوششی است در به ثمر رساندن گوشه‌ای از این اهداف متعالی.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ رحمته‌الله

فهرست

پیش‌گفتار.....	۹
فصل اول: نگاه به گذشته.....	۱۷
۱-۱. مقدمه.....	۱۹
۱-۲. تمدن‌های گذشته و پرسش‌های متعدد.....	۲۰
۱-۲-۱. تمدن.....	۲۱
۱-۲-۲. مایاها.....	۲۶
۱-۲-۳. جزیره ایستر.....	۲۷
۱-۲-۴. مصر.....	۲۸
۱-۲-۵. روم.....	۳۰
۱-۲-۶. یونان.....	۳۲
۱-۲-۷. چین.....	۳۳
۱-۲-۸. ایران.....	۳۵
۱-۳. دیدگاه‌های مختلف به تمدن‌های گذشته.....	۳۷
۱-۳-۱. نگاه بی‌تفاوت.....	۳۸
۱-۳-۲. نگاه مخالف.....	۳۸
۱-۳-۳. نگاه ماورای زمینی.....	۳۸
۱-۳-۴. نگاه علمی.....	۴۵

۶ ■ پیش‌درآمدی بر آینده‌نگری الهی

۴۶ ۱-۳-۵. نگاه دینی
۴۶ ۱-۴. مطالعات موردی
۴۷ ۱-۴-۱. توفان نوح <small>عليه السلام</small>
۵۳ ۱-۴-۲. قوم عاد
۵۹ فصل دوم: آینده‌نگری بشری
۶۱ ۲-۱. مقدمه
۶۱ ۲-۲. آینده‌نگری
۶۴ ۲-۳. واژه‌شناسی مطالعات آینده
۷۱ ۲-۴. آینده‌نگران
۷۲ ۲-۴-۱. نوسترآداموس
۷۹ ۲-۴-۲. الوین تافلر
۹۱ ۲-۴-۳. یوشی هیروفرانسیس فوکویاما
۹۲ ۲-۴-۴. ساموئل هانتینگتون
۹۳ ۲-۵. مؤلفه‌های آینده‌نگری بشری
۹۹ فصل سوم: آینده‌نگری الهی
۱۰۱ ۳-۱. مقدمه
۱۰۱ ۳-۲. علم دینی
۱۰۵ ۳-۳. معاد و عوالم
۱۰۷ ۳-۴. انسان
۱۰۹ ۳-۵. زمان و فرجام جهان
۱۱۰ ۳-۶. سنن الهی
۱۱۲ ۳-۷. جبر و اختیار، قضا و قدر
۱۱۸ ۳-۸. نیروهای ماورایی و جنیان
۱۲۱ ۳-۹. دین و آینده

فهرست ■ ۷

فصل چهارم: جلوه‌هایی از آینده‌نگری الهی	۱۲۳
۴-۱. مقدمه	۱۲۵
۴-۲. آینده‌نگری در عهدین	۱۲۵
۴-۳. آینده‌نگری در قرآن کریم	۱۲۹
۴-۴. آینده‌نگری معصومین <small>علیهم‌السلام</small>	۱۳۵
۴-۵. آینده در نگاه آینده‌نگران الهی	۱۳۸
۴-۶. وجه تسمیه آینده‌نگری الهی	۱۳۹
فصل پنجم: آینده‌نگری الهی و آینده‌نگری بشر	۱۴۵
۵-۱. مقدمه	۱۴۷
۵-۲. تفاوت آینده‌نگری الهی و بشری	۱۴۷
۵-۲-۱. تفاوت در اصول بنیادین	۱۵۱
۵-۲-۲. تفاوت در نکات فعلی	۱۵۲
۵-۲-۳. تفاوت در شرایط عارضی	۱۵۳
۵-۲-۴. تفاوت در امور فاعلی	۱۵۵
۵-۳. تصویرپردازی	۱۶۰
۵-۴. نمونه رفتارها در آینده‌نگری‌های بشری و الهی	۱۶۹
۵-۴-۱. تصویر از آینده جهان	۱۷۰
۵-۴-۲. تصویرسازی از اسلام	۱۷۱
۵-۴-۳. تصویرسازی برای عامه مردم	۱۷۸
۵-۴-۴. تصویرسازی هالیودی	۱۸۰
۵-۴-۵. مأموریت صالحان در گذشته برای آینده	۱۸۵
۵-۴-۶. آینده‌نگری الهی و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت	۱۸۸
فصل ششم: مهدویت و آینده‌نگری	۱۹۷
۶-۱. مقدمه	۱۹۹
۶-۲. تفکر مهدویت	۱۹۹

۸ ■ پیش‌درآمدی بر آینده‌نگری الهی

- ۳-۶. آینده‌نگری الهی و جامعه موعود ۲۰۶
- ۴-۶. آینده‌نگری الهی، مهدویت و تصویرقرآنی ۲۱۱
- ۵-۶. ارتباط بین تفکر مهدویت و آینده‌نگری الهی ۲۱۴
- منابع و مآخذ ۲۱۹

پیش‌گفتار

انسان عجیب‌ترین موجود زنده روی زمین است؛ موجودی که دارای انواع و اقسام ویژگی‌های ممتازی است که توانایی‌ها و استعدادهايش را تقویت کرده و از سوی دیگر، آمیخته به صفات و نشانه‌هایی است که نقاط ضعف و ناکامی‌هایش را بروز می‌دهد. همین دوگانگی است که باعث می‌شود در نسل انسان و در طول تاریخ افرادی را بتوان یافت که ممدوح همگان، حتی آفریدگار جهان بوده‌اند و در طرف دیگر، گروهی را یافت که در زمره خوارترین و بی‌ریشه‌ترین موجودات زنده عصر خود قلمداد می‌شدند. اما همه انسان‌ها با وجود همه تفاوت‌ها دارای وجوه مشابهی نیز هستند.

هر انسانی در زندگی خود معمولاً با پرسش‌های متعددی روبه‌روست. یکی از پرسش‌های مشترک در ذهن همه افراد، پرسش از آینده است. آینده و پیش‌بینی آن، سابقه‌ای به قدمت تاریخ بشر دارد. اولین آینده‌گویی‌های بشر عادی در قالب پیش‌گویی‌های غیرعلمی و عمدتاً خرافاتی است؛ لیکن امروزه قواعد این‌گونه مطالعات دگرگون شده و از دایره اوهام و خرافات به عرصه حقیقت، علم و منطق وارد شده است. هر چند هنوز هم

گروهی به دنبال هر رخدادی سعی دارند نشان دهند این حادثه قابلیت حدس زدن را داشته و حتی از پیش گفته شده است. البته به‌رغم اهمیت مباحث مرتبط با آینده، هنوز هم بخش اعظمی از اصول و قواعد آن به شکل مدون و پذیرفته شده در دسترس نیست و عمر علمی آینده‌نگری بسیار نوظاست و جزو علوم جوان به شمار می‌رود.

از سوی دیگر، با پذیرش پیش‌فرض امکان آینده‌نگری و وجود روش‌های معتبر و علمی در مطالعات آینده‌نگر، باید توجه داشت در هر علم و معرفت با توجه به ماهیت و حوزه تمرکز آن، روش‌ها و معیارهای خاصی در فرایند آینده‌نگری آن علم مؤثر خواهد بود. از این‌رو به‌رغم تشابه روح و اصول کلی آینده‌نگری، روش و اصول این‌گونه مطالعات در حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی متفاوت بوده و هرگونه مطالعه در این زمینه نیازمند توجه به این اختلافات است.

نکته دیگری که باید بدان توجه داشت ظهور موج فزاینده توجه به فرجام جهان است. امروزه در بسیاری از رسانه‌های جهان، انواع محصولات فرهنگی، کنفرانس‌های علمی، جلسات تبلیغی و هزاران مطالب فراوان دیگر منتشر می‌شود که مبتنی بر فرجام‌شناسی یا تطبیق حوادث جهان با نشانه‌های پایان دنیاست. اگر با موضوعاتی چون پایان جهان، روزرهای، آرماگدون، آخرالزمان، رجعت، موعود و منجی‌گرایی در فضای مجازی جست‌وجو کنیم، با انبوهی از اطلاعات و مطالب روبه‌رو خواهیم شد. وجود این اطلاعات سبب می‌شود از خود پرسیم که آیا در دایره ادیان الهی نیز موضوع آینده‌نگری وجود داشته و دارد؟ یا این که

تمامی این موارد ساخته ذهن افرادی است که ذائقه دینی دارند؟ با نگاهی به درون کشور و فضای علمی آن درمی‌یابیم که در حوزه مدیریت راهبردی نیز مطالعات متعددی در این باره انجام شده و منابع درخور توجهی نیز یافت می‌شود. اما آنچه معمولاً مورد غفلت واقع شده است، مبنا و اصول حاکم بر روش شناسی‌ها و ساختار مدل‌های مطرح شده در ادبیات مدیریت راهبردی است. جان کلام را در یک جمله به ظاهر کوتاه و ساده، اما در حقیقت عمیق و پیچیده باید جست و آن این که «مبنا و اصول حاکم بر روش شناسی‌ها و ساختار مدل‌های مدیریت راهبردی در غرب، آینده‌نگری بشری است که بی‌گمان با آینده‌نگری الهی تفاوت‌های بارزی دارد.»

این نکته مهم، سال‌ها پیش (حدود سال ۱۳۸۱) در خلال انجام مطالعات متعددی درباره آینده‌نگری و مدیریت راهبردی، ذهنم را به خود مشغول داشت و از آن زمان در کتب، مقالات و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی علمی و پژوهشی متعددی درباره آن جست‌وجو کردم و با کمبود مطالب و نگاه دقیق به آن مواجه شدم تا این که شاید برای نخستین بار در کتاب *تصمیم‌گیری راهبردی موعودگرا* به صورت اجمالی بدان پرداختم. با انتشار آن کتاب و پیرو مباحث و جلسات علمی که با هدف نقد و بررسی آن شکل می‌گرفت، هم به اهمیت موضوع واقف‌تر شدم، هم ساختار علمی بحث را منظم‌تر کردم و هم اساتید و اندیشمندان گران‌قدر دیگری نیز درباره آن قلم زده و سخن گفتند؛ ولی همواره در سمینارها، همایش‌ها و سخنرانی‌ها با این پرسش روبه‌رو می‌شدم که منظور از

آینده‌نگری الهی و آینده‌نگری بشری چیست؟

این پرسش سبب شد در دو سطح در مقام پاسخ‌درآیم؛ سطح اول کتابی کوتاه، مختصر و مجمل است که کمتر به ادبیات علمی آغشته شده تا برای هر مخاطبی قابل فهم، جذاب و جالب بوده و سعی در گشودن بابی بر بحث آینده‌نگری الهی داشته باشد و ان شاء الله کار دوم، مفصل‌تر و دقیق‌تر به تبیین مطالب و تشریح نکات آن با رویکردی علمی - آموزشی خواهد بود. از این رو با توجه به نکات یاد شده، مجموعه حاضر به عنوان مدخلی بر بحث به رشته تحریر درآمده است. موضوع‌های اصلی کتاب - که به نوعی در ادامه نیز نمایان هستند - پاسخ‌گویی مختصری به پرسش‌هایی از قبیل موارد ذیل است:

۱. آیا می‌توان آینده را از قبل حدس زد؟
۲. گذشته چه اثری در پیش‌بینی آینده دارد؟
۳. سرنوشت آتی و جایگاه ما در آن چگونه تعیین می‌شود؟
۴. آینده‌نگران چه ویژگی‌هایی دارند؟
۵. آیا دردین نیز آینده‌نگری شده است؟
۶. مفهوم آینده‌نگری الهی و آینده‌نگری بشری چیست؟
۷. تفاوت آینده‌نگری الهی با آینده‌نگری بشری چیست؟
۸. ارتباط بین مباحث موعودگرایانه، به ویژه تفکر مهدویت با آینده‌نگری الهی چیست؟

کتاب حاضر سعی دارد با گشایش افق دیدی جدید در بحث آینده‌نگری، نشان دهد بستر مهم آینده‌نگری، واقعی و آنگاه عملیاتی و

کاربردی است که با نگرش اعتقادی تلفیق شود. متن کتاب به گونه‌ای نگارش شده که برای اقشار عمومی جامعه با کمترین مطالعات در حوزه آینده‌نگری قابل یادگیری بوده و در اساتید و دانشجویان انگیزه تحقیق و نقد را فراهم سازد. ساختار مطالب کتاب بر اساس نمودار طراحی شده است تا خواننده بتواند با سیری منطقی به اصل موضوع دست یابد. در این راستا سعی شده است از زبان ساده، شکل و تصویر جذاب برای سطوح مختلف استفاده شود.

در پایان لازم می‌دانم از آنان که در این کار یا ورو مشوق این جانب بوده‌اند تشکر و قدردانی ویژه‌ای داشته باشم؛ اساتید و همکاران بزرگوار و گران‌قدرم به ویژه استاد گرامی حضرت آیت‌الله مهدوی کنی که راه تفکر را به من آموختند، مجموعه همکاران و مسئولان مؤسسه آینده روشن (پژوهشکده مهدویت)، دانشجویان گرامی که با پرسش‌های خود به غنای مباحث افزودند و همچنین همسر، پدر و مادرم که بدون مساعدت و دعای خیر آن‌ها امکان توفیق بسی اندک بود. بی‌گمان این اثر نیز چون هر اثر بشری دیگر، خالی از اشکال نیست؛ از این رو لازم است از خواننده محترمی که پس از مطالعه کتاب، قلم بر ورق برده، دیدگاه‌های سازنده و دل‌سوزانه خویش را برای این جانب ارسال می‌نماید، قدردانی کنم.

وما التوفیق الا بالله

غلامرضا گودرزی

۱۳۹۳/۳/۵